

FILOSOFUL GERMAN I. FICHTE DESPRE FIINȚA UMANĂ

Sergiu ROȘCA, dr. hab., prof. univ.

Summary

Among the great personalities who contributed by their activity to the development of philosophy ranges the German thinker Johann Fichte (1762-1814). In Fichte's philosophical activity can be distinguished two periods: the first is that of formation when he was influenced by the philosophy of Spinoza, Kant, Pestalozzi and the second period – that of proper action and creation.

The main object of Fichte's philosophy comprises the man, life, relationships between people as moral beings.

Fichte maintained the conception which confirmed that the aim of humans in their life on Earth is people should be able to order in this life, freely, all their relationships in accordance with reason. As well as Kant, in the process of education Fichte emphasizes the active method.

In his ethical conception, Fichte stresses the unselfish love of work order, beauty, the constant practice of genuine liberty.

Printre marile personalități, care prin activitatea lor au contribuit la dezvoltarea filosofiei, se înscrie și Iohann Fichte (1762-1814). În activitatea filosofică a lui Fichte se disting două perioade: prima - de formare, în care el este influențat de filosofia lui Spinoza, Kant, Pestalozzi, și cea de-a doua perioadă - de acțiune și creație propriu- zisă.

Obiectul principal al filosofiei lui Fichte îl constituie omul, viața, relațiile dintre oameni ca ființe morale. „Care este, întrebă el, scopul punctului de vedere speculativ și cu el, al întregii filosofii, dacă nu e viață? Nimic n-are o valoare absolută, decât viața. Restul - gândirea, poezia, știința n-au valoare, decât atât cât provin din ea și vizează a se reîntoarce la ea. Iată tendința filosofiei mele...”

Prima lucrare a lui Fichte a fost „Critica oricărei revelații” pe care i-o prezintă lui Kant. Sistemul său filosofic e formulat în cele

două lucrări ale teoriei științei: „Fundamentul” și „Schița teoriei științei”. Ca profesor, decan și rector al Universității din Berlin publică sau predă: „Datele conștiinței”, „Logica”, „Teoria dreptului”, „Etica” etc.

La baza sistemului fichteian este „teoria științei” care prezintă o știință nouă, o filosofie primă, contrară vechi metafizici. Fichte critică sistemele filosofice dogmatice, optează pentru soluții idealiste, susține că idealismul este unica filosofie adevărată. Vorbind despre diferite sisteme filosofice, el formulează ideea că „filosofia ce ți-o alegi, depinde de ce fel de om ești”. Fichte numește sistemul său filosofic realidelism, sau realism ideal. După el, realitatea este ideală, creată de spirit, dar și reală, adică nu se impune cu necesitate, are o structură independentă de subiect. În centrul sistemului său filosofic se află omul, problema libertății lui. Fichte zice că omul este liber prin natură, dar că această libertate decurge în mod necesar din legile subiectului.

În prelegerile sale „Despre destinația savantului și omului de litere” Fichte menționa: „Savantul trebuie să fie omul cel mai adevărat, cel mai complet; datoria sa este de a lucra neîncetat, la propria sa desăvârșire și la cea a altora. Scopul absolut al oricărui om, ca și al oricărei societăți, este înnobilarea omului în întregime. Este de datoria savantului de a-și înfățișa întotdeauna acest scop final, de a-l avea mereu înaintea ochilor, în tot ceea ce face. Nu numai prin discursuri să învățăm pe oameni, ci, mai ales, prin pilda noastră, pentru că puterea exemplului vine de la purtarea noastră în societate”. După Fichte „misiunea noastră în societate este perfecționarea comună, perfecționarea noastră în sine, prin acțiunea primită, în mod liber, de la alții, asupra noastră, și, perfecționarea altora prin reacțiunea noastră asupra lor, ca asupra ființelor libere”.

Fichte susținea concepția că scopul vieții genului uman pe pământ este ca oamenii să poată ordona, în această viață liber, toate relațiile lor, conform rațiunii. „Noi avem, în urma noastră, zice

Fichte, o lume de obscuritate și de constrângere; înaintea noastră - o lume de lumină și de libertate, dar, noi n-apartinem, nici uneia, nici alteia”.

Fichte caută să dezvolte mai departe etica, pedagogia lui Kant. Omul este un scop în sine, sublinia Kant, dar el este de asemenea, un scop pentru ceilalți, adăugă Fichte.

Fichte susținea ideea că omul nu este ființă solitară, pe care am putea gândi să-l creștem numai pentru el însuși, ci are relații contingente cu o lume reală, în care este chemat să trăiască, să muncească. Conform relatărilor lui Fichte, misiunea educației, la toate etapele de activitate a omului, nu este numai de a forma și de a cultiva spirite, însușiri pur individuale, izolate, rupte de lumea înconjurătoare, ci de a cultiva oameni destinați de a trăi în societate. Deci, etica lui Kant este, în mod esențial, individuală, iar Fichte, în problema educației, pune accentul pe cel de-al doilea factor: colectivitatea.

Esența concepției social-politice a lui Fichte constă în teza ce confirmă că viitorul unei națiuni depinde de educația copiilor ei, și că, dacă norocul armelor este schimbător, dacă triumfurile materiale sunt provizorii și trec, efectele educației intelectuale și morale sunt permanente și, numai ele, singure, asigură prezentul, viitorul, prosperitatea națiunii. În „Discursurile către națiunea germană” Fichte arată cum e posibil, datorită educației, bine organizată și bine condusă, de a opera ridicarea morală nu numai a unor indivizi, ci și a unei națiuni întregi. Fichte, nu odată, se adresează poporului, argumentând că degradarea națiunii germane se datorește imitației slugarnice a străinului. „Nu se admiră, decât ceea ce vine de la străini: limbi, moravuri, obiceiuri, produse industriale și comerciale. Un popor, care a căzut sub stăpânirea străină nu poate continua să trăiască ca națiune și să tragă nădejde de a se ridica într-o zi, decât cu condiția că s-o rupă hotărât cu tradițiile unui trecut condamnat și să inaugureze o nouă ordine de lucruri. Ceea ce ne trebuie pentru

aceasta, este o educație nouă, este o educație morală și națională, educație care transformă, radicalmente, individul întreg”. Fichte subliniază că nu poate fi regenerare națională, fără o regenerare morală. Dar regenerarea morală e imposibilă fără o educație energetică, ce s-ar ocupa de om, de întregul popor. Aceste idei merită atenție, susținere și în situația noastră de astăzi. Unii conducători, cu părere de rău, chiar și din sfera învățământului, negă astăzi rolul educației, afirmând că în gimnazii, licee, colegii, universități elevii și studenții trebuie să capete numai cunoștințe. E o greșeală foarte serioasă. Dacă nu ne vom ocupa de educația tinerei generații, apoi ne așteaptă o degradare totală. Astăzi noi procedăm just, renunțând la dogmele arhaice, la sloganurile și apelurile compromise. Totuși nu trebuie să negăm principiul clasic de a da tot ce avem mai bun generației în creștere: tinerii noștri trebuie să fie bine educați, pregătiți, organizați, deprinși să muncească în mod sistematic.

„Un popor nu poate să existe, zice Fichte, fără patriotism. Religia și patriotismul au aceleași rădăcini. Un popor în toată puterea cuvântului, se compune dintr-un ansamblu de indivizi, care trăiesc la un loc aceeași viață și se creează singuri prin ei înșiși, din punct de vedere natural și moral...”

Fichte pledă pentru crearea unui sistem nou al educației elevilor. „Vechea educație, susținea filosoful, se mulțumea să dea precepte de ordine și de moralitate, însă, aceste îndrumări spre bine au rămas sterile pentru viața reală, care se constituie în condiții de un ordin cu totul deosebit și asupra cărora această educație nu putea să aibă nici o influență. Noua educație trebuie, dimpotrivă, să poată forma elevi pentru viața reală, într-un fel precis, după reguli sigure și infailibile. Educația nouă, după Fichte, va sugera imaginea și ideea binelui, ea trebuie să contribuie la crearea unei ființe hotărâtoare. Cel care are o voință hotărâtă, voiește ceea ce vrea întotdeauna și în toate

situațiile posibile. Scopul, pe care trebuie să și-l propună educația, este de a forma în om o voință hotărâtă și în mod infailibil, bună”.

Fichte vorbește despre necesitatea luptei împotriva egoismului. „Trebuie a substitui egoismul acestei iubiri exclusive de sine. Trebuie să facem educația voinței individuale, și, aceasta, prin dezvoltarea inteligenței și a iubirii, care, ambele împreună, vor crea deprinderea sau obligațiunea necesară de a face binele”.

Ca și Kant, Fichte în procesul educației pune accentul pe metoda activă. El vrea ca să se lucreze, fiindcă inteligența este o putere, o energie activă, că, dezvoltând energia intelectuală, se lucrează asupra moralității. Cel mai mare păcat este pasivitatea, refuzul de a-și îndeplini misiunea. Fichte sublinia, că răul provine din lenevie. El formulează obligațiunile, datoriile esențiale ale personalității, clasificându-le în datorii față de sine și datorii față de alții. Din datoriile către sine face parte: de a-ți alege și exercita corect o profesie; din cele față de alții: datoria de a recunoaște libertatea spirituală; promovarea moralității printre semenii; omenie în timpul conflictului cu semenii etc.

Filosoful Fichte susținea că elevul trebuie obișnuit să facă totul cu dragoste, fără ideea fricii, nici a interesului. Inima tânărului, formată în iubirea binelui prin libera dezvoltare a inteligenței și a voinței sale, nu se va mai deschide egoismului senzual, nici patimilor meschine.

„Până acum, sublinia Fichte, ceea ce producea educația, era pasivitatea, facultatea stăpânitoare era memoria. De acum înainte, prima trăsătură, care trebuie să distingă educația nouă, este de a căuta, înainte de toate, să cerceteze activitatea proprie, independența spiritului”. El pleda pentru acele forme de instruire și educație care-l fac pe copil să cugete și să lucreze, să depindă spiritual ca să găsească bucurie în studii, în munca fizică și intelectuală. Conform părerii lui Fichte, elev bun va fi totdeauna acela numai, care găsește o pură bucurie în a se lumina, adică în a îmbrățișa lucrurile în

legătura lor, elev bun va fi acela care va aplica cunoștințele sale fără alt scop, decât de a lucra după legea lor.

Fichte vorbește în lucrările sale despre locul și rolul școlii în societate. Ca și societatea, școala trebuie să se supună legii. Dar totodată școala trebuie să vizeze a produce moralitatea, adică iubirea legii, zelul activ și dezinteresat.

În realizarea unei reforme profunde în domeniul învățământului, Fichte pune accentul pe rolul statului. El cerea ca statul să ia toate cheltuielile asupra sa. Bani alocăți de stat pentru educație vor fi degrabă restituiți, datorită creșterii bogăției naționale. Filosoful Fichte se revolta de faptul că se înscriu în buget sume mari în folosul progreselor agriculturii, industriei, comerțului, iar pentru educația și instruirea tinerei generații se alocă sume mizerabile. Dacă s-ar acorda atenția cuvenită școlilor, universităților, apoi economia națională va reuși, în scurt timp, să atingă o așa dezvoltare cum n-a fost niciodată în trecut. „Creșteți cum se cade poporul vostru, zicea Fichte, și nu veți vedea săraci”. El era sigur că numai o educație sănătoasă poate să salveze societatea de toate relele.

Prezintă interes adresarea lui Fichte către populația vârstnică a societății: „Voi, oameni de acțiune, sunteți ignorați, mărginiți, desprețuitori al oricărui ideal: corijați-vă și învățați. Gândiți-vă la bătrânețea voastră. Este încă timp ca s-o înnobilați, spiritualizându-vă, muncind pentru ameliorarea voastră personală și a aceloră, asupra cărora aveți oarecare influență, cel puțin abținându-vă de a pune piedici proiectelor noastre”. El adesea se adresează intelectualității: „Voi, gânditori, savanți, scriitori, oameni de litere lucrați, ca să fiți demni de numele vostru și de rolul, pe care voi pretindeți că-l îndepliniți”.

În concepția sa etică, Fichte pune accentul pe iubirea dezinteresată a muncii, a ordinii, a frumosului, pe practica constantă a adevăratei libertăți. Toate acestea contribuie la educarea unei noi personalități, a patriotismului, credinței și moralei sănătoase. Pentru

Fichte morala este forma interioară a societății, iar dreptul - numai forma exterioară.

Dreptul este un cod de porunci ce se impun din afară, cu constrângere, fără asentimentul interior al omului. Dreptul este o activitate practică, adică trebuie să răspundă la întrebarea: cum realizează omul libertatea?

Toți se supun acelorași legi, iar scopul legilor este de a face posibilă nu tihna, ci realizarea misiunii umane. După Fichte statul garantează dezvoltarea morală a omului, iar constrângerea nu este decât pentru binele tuturor. Statul trebuie să asigure și viața materială a omului.

Activitatea filosofică a lui Fichte ne vorbește despre aceea că el s-a găsit pe sine însuși, a creat sistemul său, a căutat să facă din filosofie o misiune de viață.

Bibliografie

1. Bagdasar, N., Bogdan, V., Narly, C., Antologie filosofică, Editura Universal Dalsi, 1995.
2. Istoria filosofiei moderne, București, 1984.
3. Roșca, Sergiu, Din istoria gândirii filosofice, Chișinău, 1998.

TINERETUL – GRUP SOCIAL DISTINCT AL SOCIETĂȚII ÎN DEZVOLTARE

Corina SAVIȚCHI, lector universitar

Summary

In the article, the approaches to youth study as special social group are analyzed; social, demographic and subject-valuable measure of lamination of breeds are justified; stages of youth age are listed; necessity of development of the state youth policy is considered.

Conceptul de „tineret”, de-a lungul timpului, a fost analizat de mai mulți autori, care consideră că este un grup social, deosebindu-se